

/7/ FILIUS ESTO BONUS

Filius esto bonus je promluvou k bakalářské determinaci **Martina z Křiževců**, promoce se konala **5. března 1402**.

Soupis pramenů: B–S č. 37.

Překlad podle edice: A. Schmidtová, *Positiones*, s. 66–68, komentář s. 225 (původní edice B. Ryba, *Nový Hus*, s. 10–14).

Překlad: J. Nechutová – J. Fuksová, *Mistr Jan Hus v polemice a za katedrou*, s. 78–81.

Rukopis: NK Praha, X C 3, 130r^a–130v^b.

Rekomendace *Filius esto bonus* je zvláštní tím, že kandidát bakalariátu je cizinec. Budoucí bakalář Martin¹ pocházel z dalmatské obce Křiževci (dnes je to město v centrálním Chorvatsku, vzdálené asi 60 km od Zagrebu), jak dokázal vydavatel našeho textu B. Ryba. O Husově autorství i o příslušném datu informuje děkanská kniha zápisem o promoci Martina de Krizio *sub mag. Joanne de Hussynecz*. Tento původ determinanta Martina také Hus komentuje, a to narážkou na turecké nebezpečí, kterému byla Dalmácie ve středověku (i později) vystavena; a příznačně pro svou dobu i pro daný žánr podává v pozoruhodné zkratce boje s Turky jako alegorii boje s neřestmi, což nakonec doplní charakteristickou středověkou etymologií uchazečova jména: *Martinus – Martem tenens*, tedy ten, který má v ruce boha války Marta (a jeho zbraně).

Celý text má alegorický rámeček, což je v těchto Husových projevech nezvyklé. Rekomendace již začíná alegorií, a to dosti komplikovanou, což možná způsobil nedokonalý zápis skutečně pronesené nebo dříve lépe zapsané řeči (B. Ryba se domnívá, že tuto vstupní partii „... málo inteligentní písař rukopisu... uchoval značně chatrně“). Jde o úspěšně završené studium a získání akademického titulu v alegorii dozrálého pole či zdárně dokončeného

1 J. Tříška, *Životopisný slovník*, s. 353.

díla a zasloužené odměny a navíc dárečku (*donarium*), který matka přinese dětem z trhu – to aby již zde vstoupila na scénu matka a děti. Alegorie je použita rámcově, ke konci rekomendace se posluchači dozvědí, že takový zasloužený dáreček, *donarium*, matka svému dobremu synu neodepře. Navzdory tomuto rodinnému žánrovému obrázku a navzdory tomu, že příslušné použité autority, *Catonova Disticha* a Gottfried z Winchesteru, nabádají k úctě a poslušnosti dítěte k tělesné matce, se v celé rekomendaci nenaznačí půvab a hodnota tohoto pokrevního vztahu: obraz stále funguje jako znázornění mateřského vztahu fakulty svobodných umění a jejího žáka, nastávajícího bakaláře.

Buď dobrý syn!

Když dozrají bohatá pole ke žni, smí si žnec jako odměnu za svou práci něco vzít, neboť úroda ohlašuje konec namáhavé práce. Potěšení, i když ještě hodně vzdálené, může očekávat také kolemjdoucí pocestný, a protože po dlouhé obchodní nečinnosti přijdou kupci, mohou se těšit i domácí lidé. I malé děti, jejichž matka se vrací z trhu, jsou si jisté, že dostanou nějaký dárek, i když ještě nevědí, co nakoupila. Nyní se nezralé pole ještě klasy nebělá, dosud trvá bouřlivá zima se zježenými vlasy, s padajícím sněhem a s deštivým počasím a ukazuje nám svou hněvivou tvář, a tak je žeň ještě daleko.

A i když byl tento náš uchazeč po dlouhou řadu let žencem, ačkoli zjevně nesklízel stébla, jaká rostou na zemi, ale ta, jež vzchází na poli naší univerzity ze srdce artistické fakulty, může v něm tohle neustálé sněžení vyvolat nejistotu a obavu, že by to v očích mnoha kompetentních mužů mohlo zastínit jeho nárok na zaslouženou odměnu. Ale, milý pane Martine, nič-li ježatá zima letní sklizeň, copak má i tu moc, aby z pole tvého srdce vypudila žeň, již jsi po dlouhý čas pěstoval setbou vědy? To ne! Vždyť jaro už se blíží, jak to říká Ovidius ve své skladbičce Kukačka:²

„Nyní přišlo i Jaro s šatem uvitým z květin.“

A tak přichází květinami oděné jaro a skončuje se zimním mrazem a s tímhle zamračeným počasím. A i kdybys neprahnul po půvabech jara, očekávej mateřskou lásku: ty jsi syn, matka přichází z nákupu, a budeš-li ji poslouchat, dá ti, co si přeješ a co svým milovaným dětem za drahé peníze pořídila. Neboť matka dary dává, ale napřed po svém synu žádá, aby nezlobil a pořád byl hodný. Tak tedy Vaše matka artistická fakulta, z jejichž prsou jste bohatě sál mléko vědeckého poznání, Vám teď jako svému synu, dokonce jako synu právě narozenému, touží dát dar a říká Vám: **Buď dobrý syn!**³

2 Alcuinus, *Conflictus* 58. Citováno též v rekomendaci *Veniat cuculus*.

3 Godefridus Wintoniensis, *Epigrammata* 140, 4; srov. Walther 5748a.

Vážení otcové, ctihodní mistři a páni! Tato slova píše ten skvělý rádce Martialis Kuchař všem, kdo mají rodiče: **Buď dobrý syn!** Když je rodič dobrý, buď i ty dobrý syn: miluj jej, protože je dobrý; a i když je otec špatný nebo matka špatná, ty buď dobrý syn, neboť praví Martialis:⁴

„Miluj povinnou synovskou láskou své rodiče dobré,
jestli jsou špatní, snes je, ty buď vždy dobrý syn!“

A tak **buď dobrý syn!** I Cato přikazuje: „Buď dobrý,“ a uvádí důvod:⁵

„Vůči dobrým buď dobrý, tak vyhneš se osudu zlému.“

Ty tedy, Martine, **buď dobrý syn**, protože Cato přikazuje:⁶

„Snášeš vládu své matky, i když se hněvá a křičí.“

A proto **buď dobrý syn**, i když se někdy tvá matka artistická fakulta jakoby hněvala, když mluvili examinátoři nebo přednášející; ona tak zkoušela tvé chování a tvou poslušnost a chtěla, abys byl dobrý syn.

Jak máš být dobrý, radí Cato, když říká:⁷ „Stýkej se s dobrými!“; jak máš být lepší, k tomu tě vede Aristoteles v deváté knize Etiky:⁸ „Ve všem napodobuj dobré lidi“; a jak máš být nejlepší, k tomu poslyš Filosofo v páté knize Etiky:⁹ „Nejlepší je ten, kdo dobrotu uplatňuje nejen vůči sobě, ale i vůči ostatním, a ten je spravedlivý a chová se podle zákona.“

Nejprve tedy dělej to první, neboť se ti říká: **Buď dobrý syn**. Dělej to druhé, abys byl lepší, jak říká Alexander:¹⁰ „Věc dobrá, potom věc lepší.“ A dělej to třetí, protože tentýž autor říká: „Věc dobrá, potom věc lepší, a nakonec nejlepší ze všech.“

A tak **buď dobrý syn**, ne špatný, vždyť tě dosud ke zlu nic netáhne, nepřidávej se ke špatné společnosti, jak to bohužel dělají mnozí, kteří opouštějí přátele ctnosti a druží se s přáteli zločinu. Od toho je odrazuje Cato:¹¹ „Stýkej se s dobrými!“ a autor veršů k Astrolabiovi:¹²

4 Godefridus Wintoniensis, *Epigrammata* 140, 3–4. Srov. *Veniat cuculus*, pozn. 19.

5 *Catonis Disticha* I, 11.

6 Tamtéž IV, 6.

7 Tamtéž, *Breves sententiae* 6.

8 *Auctoritates Aristotelis*, *Ethica* IX, č. 195, s. 346 (Bekker 1171b).

9 *Auctoritates Aristotelis*, *Ethica* V, č. 88, s. 239 (Bekker 1130a), č. 99, s. 239 (Bekker 1134b). Citováno též v rekomendaci *Instrue preceptis animum*.

10 Alexander de Villa Dei, *Doctrinale* 486–487.

11 *Catonis Disticha*, *Breves sententiae* 6.

12 Petrus Abaelardus, *Carmen ad Astralabium* 717–718.

„Vždy se vyhýbej bezectným lidem a všem jejich spolkům,

že máš lepšího druha, tomu buď ze srdce rád.“

Vždyť

„kdo se se špatným druží, stane se špatným i sám“,

jak praví autor spisu Rudimenta.¹³

Tedy **buď dobrý syn**. Pokud jsi dříve byl, jak doufám, dobrý, **buď dobrý syn** stále, a byl-li jsi někdy nehodný – to raději ne! – teď už **buď dobrý syn**. Buď tedy dobrý, abys získal dar své přelaskavé matky, která ti mým prostřednictvím podala neklamnou záruku mzdy a odměny a vyjádřila to v tématu **buď dobrý syn**.

V těchto slovech je stručně vyjádřeno trojí: za prvé vstřícná laskavost fakulty – ve výrazu **syn**; za druhé rozkazovací výzva ke stálosti – ve výrazu **buď**; a za třetí dobrota obojího mířící k dokonalosti – ve výrazu **dobry**.

Tedy **buď dobrý syn**: vždyť matka artistická fakulta tě laskavě vábí do své náruče, neboť své syny shromažďuje ze všech konců světa a říká jim: „Pojďte ke mně, studenti čistého života, já vás opojím vědomostmi, dám vám v hojnosti za nápoj mléko“; poté, co je shromáždí, je zase rozptýlí po světě a dá jim za úkol, aby plodili syny v dalších zemích. Také tebe, pane Martine, povolala ze vzdálených krajin, totiž z Dalmácie, ze země, která skoro bezprostředně sousedí s Turky. Aby ses však nepodílel na jejich skutcích, řekla ti: **Buď dobrý syn**, drž se věrně své matky a statečně vzdoruj nepřátelům. Vždyť o tom svědčí i tvé jméno – jmenuješ se Martin. Martin totiž znamená „ten, který drží v rukou Marta“,¹⁴ a Mars je bůh války: máš se tedy usilovně věnovat bojům s neřestmi, protože tvou vlastní bitvou je úsilí, aby ses přimknul k matčině náruči; pokud nebudeš vytrvalý, odměnu nezískáš. A proto se zde rozkazovacím způsobem říká **buď**, což přikazuje největší učitel mravnosti Cato těmito slovy:¹⁵ „Buď vytrvalý.“ Ale i když se rozhodneme být syny, i když v něčem důsledně vytrváme, nemusí to ještě být tvému životu co platné, protože můžeš být **syn** i „vytrvalý“, ovšem ve špatnosti; proto se k obojímu dodává dobrota mířící k dokonalosti tak, že se nakonec řekne **dobry**.

13 *Facetus (Moribus et vita)* 422.

14 *Martem tenens*.

15 *Catonis Disticha* I, 7. Citováno též v rekomendaci *Discens factus est sciens*.

Bud' dobrý syn, a pokud jím budeš, naše fakulta ti neodepře zasloužený dar, naopak, řekne ti: „Přijmi zadarmo.“¹⁶ Tak tedy podle rady naší fakulty **bud' dobrý syn** a podle rady Computu¹⁷

„bud' synem božím: jsi dobrý a nebe obdržíš zdarma!“

A protože doufám, že jsi byl a budeš dobrý syn, přijmi hodnost bakaláře, abys mohl <číst a disputovat a vykonávat další akty, jaké k tomuto stupni přísluší, zde i všude jinde, a to ve jménu svaté a nerozdílné Trojice>.¹⁸

16 Srov. Mt 10, 8.

17 Computus je pomůcka pro kalendářní výpočty. Verš uvádí Walther, *Initia* 6525 s poznámkou „De computo manuali“ a s řadou rukopisných výskytů (rukopis NK Praha, X C 3 však neeviduje).

18 Slova ve špičatých závorkách text kritické edice v souladu s rukopisným dochováním nemá, na jejich místě je „etc.“; přebíráme konvenční závěrečnou formuli podle rekomendace *Studuit agere*.

